24/02/2019

Η παραβολή του Σπλαγχνικού Πατέρα κατά τον Άγιο Νεόφυτο τον Έγκλειστο

/ Γνώμες

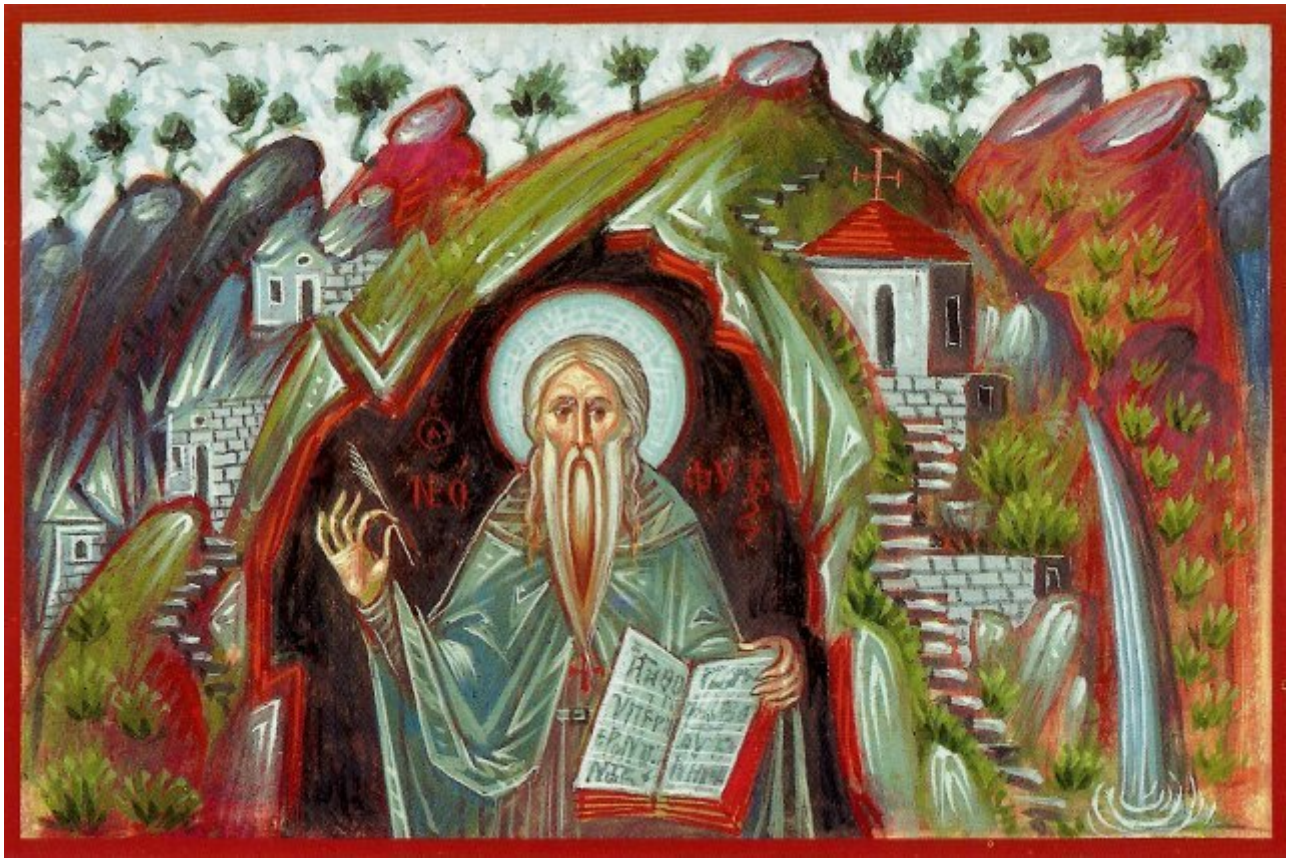

Του Αρχιμ. Φιλοθέου Μαχαιριώτη

Ο Χριστός καθ’ όλη τη διάρκεια της επί γης παρουσίας του κήρυττε με τους λόγους και τις πράξεις του το μήνυμα της Βασιλείας των ουρανών. Πολλές φορές μιλούσε στους ανθρώπους με παραβολές παρουσιάζοντας αυτά που ήθελε να τους διδάξει με εικόνες από την καθημερινότητά τους. Τις χρησιμοποιούσε ως διδακτικό μέσο, για να τους οδηγήσει με ένα εναργή τρόπο στην καλύτερη κατανόηση του κηρύγματός του. Μία από τις παραβολές αυτές του Χριστού είναι και αυτή του «Ασώτου Υιού» ή του «Σπλαγχνικού Πατέρα», που κατά πολλούς ερμηνευτές θεωρείται ως άριστη διήγηση για τη σωτηρία του κάθε ανθρώπου. Γι’ αυτό και χαρακτηρίζεται η παραβολή αυτή ως «το Ευαγγέλιο των Ευαγγελίων», ως «ο μαργαρίτης μεταξύ των παραβολών».

Ένας από τους μεγάλους αγίους της Εκκλησίας της Κύπρου, ο Άγιος Νεόφυτος ο Έγκλειστος, μέσα από την 32η κατήχησή του, δίνει τη δική του ερμηνευτική

προσέγγιση στη συγκεκριμένη παραβολή. Μας παρουσιάζει την παραβολή αυτή δίνοντάς της μία νέα ονομασία, από την καθιερωμένη: η παραβολή του εύσπλαγχνου πατέρα. Έτσι θέτει την προσέγγισή της σε μία νέα ερμηνευτική προοπτική. Ο Άγιος τονίζει τη μεγάλη αξία της μετάνοιας του ασώτου, αλλά όμως μέσα από την ερμηνευτική του προσέγγιση τονίζει ιδιαίτερα την απέραντη αγάπη του σπλαχνικού πατέρα. Ο Άγιος Νεόφυτος κατ' αρχάς εξαίρει τη μετάνοια, την ωφέλεια που προκύπτει από αυτή.

Η νηστεία είναι το άλλο στοιχείο που τονίζει ο Άγιος Νεόφυτος στον πνευματικό αγώνα και καταδεικνύει την αναγκαιότητά της. Για το τι είναι πραγματική νηστεία, ο Άγιος αναφέρει ότι είναι η απαλλαγή από τα πάθη και από την αμαρτία. Αυτή βοηθά τον άνθρωπο στην εν Χριστώ τελείωσή του, που είναι η κάθαρση από τα πάθη, ώστε ο άνθρωπος να φθάσει στον φωτισμό και τη θέωση.

Επίκεντρο, στη συνέχεια της παραβολής του ασώτου, θέτει τον «φιλάνθρωπο πατέρα». Γνωρίζοντας τη διδασκαλία του Αποστόλου Παύλου, ο Άγιος Νεόφυτος αναφέρει ότι η συνείδηση είναι αυτή που κρίνει τη σχέση του κάθε ανθρώπου με τον Θεό Πατέρα. Ο πατέρας δεν κρίνει αλλά πρωτίστως αγαπά και προσφέρει πλουσιοπάροχα τον πλούτο της πατρικής αγάπης του. Ο νεότερος γιος ζήτησε από τον πατέρα το «ἐπιβάλλον μέρος τῆς οὐσίας» και απομακρύνθηκε «μετ' οὐ πολλάς ἡμέρας». Αφού ζήτησε και έλαβε τον πλούτο των δωρεών του Θεού, απομακρύνθηκε από κοντά Του. Κατά τον ίδιο τρόπο και ο άνθρωπος που απομακρύνεται από τον σπλαχνικό πατέρα, οδηγείται στη μακρινή χώρα των παθών, της φθοράς και του θανάτου. Με την υποταγή στην αμαρτία ο άνθρωπος καταδαπανά τα χαρίσματα και τα τάλαντα που του έδωσε ο Θεός. Και σ' αυτό το σημείο προβάλλεται ο εύσπλαχνος πατέρας. Παρόλο που θα μπορούσε να μην επιτρέψει στον νεότερο γιο του να κατασπαταλήσει τον πατρικό πλούτο, εντούτοις του συμπεριφέρεται με σεβασμό και αγάπη. Δεν του στερεί την ελευθερία του και του επιτρέπει να αναχωρήσει.

Αφού ζούσε με αυτόν τον τρόπο ο άσωτος γιος, έπεσε λιμός σε εκείνη τη χώρα και άρχισε να στερείται και να πεινά, γι' αυτό και προσκολλάται σε έναν πολίτη της χώρας εκείνης που τον έστειλε να βόσκει χοίρους. Ο Άγιος Νεόφυτος παρουσιάζει όλη την ανθρωπότητα να είναι προσκολλημένη σε ακάθαρτους πολίτες και να βόσκει από τα ξυλοκέρατα της αμαρτίας. Πολίτη της χώρας εκείνης θεωρεί τον διάβολο που δεσμεύει με την αμαρτία τον άνθρωπο κοντά του και ξυλοκέρατα θεωρεί τις απολαύσεις από την αμαρτία που μολύνουν την ψυχή, εγκλωβίζουν τον άνθρωπο και τον κρατούν μακριά από τον πατέρα. Αυτή η άποψη ταυτίζεται με τις θέσεις του ιερού Χρυσοστόμου. Η γλυκιά ανάμνηση όμως του στοργικού πατέρα που είναι το κεντρικό πρόσωπο της παραβολής, παρηγορεί με μόνο την ανάμνηση

τον άσωτο γιο, αλλά και όλους τους αμαρτωλούς ανθρώπους, που είναι ικανή να οδηγήσει τον άνθρωπο στην επιστροφή και στη μετάνοια.

Ο Άγιος Νεόφυτος προτρέπει όλους να μην αναβάλλουν την επιστροφή τους και τους ενθαρρύνει να μην παραμένουν στην αμαρτία. Η χάρις του Θεού είναι ικανή να μαλακώσει και τις πλέον σκληρές καρδιές και να τις μεταβάλει προς το καλύτερο. Γι' αυτό και δεν πρέπει να απελπίζεται ο αμαρτωλός, επειδή λύπησε υπερβολικά τον Θεό Πατέρα ή επειδή σκόρπισε τον πλούτο των χαρισμάτων του Θεού, γιατί το έλεος και η ευσπλαχνία του Θεού είναι απέραντη και αμέτρητη. Παρόλο που οι αμαρτωλοί ενθυμούνται τον εύσπλαχνο πατέρα τη στιγμή της απελπισίας τους, εντούτοις δεν τους αποστρέφεται αλλά τους δέχεται, αρκεί η μετάνοιά τους να είναι ειλικρινής. Τονίζει ιδιαίτερα τη σπλαχνικότητα του Θεού πατέρα που υπέρκειται της απομάκρυνσης και της αποστασίας. Ο νεότερος γιος συναισθάνεται την αναξιότητά του αλλά έχει τη βεβαιότητα ότι εκείνος εξακολουθεί να παραμένει πατέρας του, γιατί ο Θεός δεν αρνείται, αλλά ευαρεστείται και λέγεται πατέρας των μετανοούντων. Όλα αυτά ο Άγιος Νεόφυτος τα προσεγγίζει μέσα από την αλληγορική ερμηνεία, που δεν ξεφεύγει τα πλαίσια των αναφορών του κειμένου.

Συνεχίζοντας την ερμηνεία του ο Έγκλειστος έχει πάντοτε σαν επίκεντρο τον Θεό Πατέρα και παροτρύνει τους ανθρώπους να ενθυμούνται πάντοτε την καλοσύνη του, η οποία σαν ακτίνα φωτός ρίχνει στην καρδιά του αμαρτωλού τη θεία χάρη για να έλθει σε επίγνωση του εαυτού του και να μετανοήσει. Η απόδειξη ότι θλίβεται, συντρίβεται και ταπεινώνεται δείχνει τη θέση στην οποία κατατάσσει τον εαυτό του. Θεωρεί ότι είναι ανάξιος να είναι γιος του πατέρα του, γι' αυτό και τον παρακαλεί να τον κάνει «ὡς ἕνα τῶν μισθίων του». Ακόμα και σ' αυτή την περίπτωση βλέπουμε τη μεγάλη ευσπλαχνία του πατέρα, που ενώ θα μπορούσε να αρνηθεί κάθε σχέση και επικοινωνία με τον άσωτο γιο του, δεν το κάνει αλλά τον αποδέχεται και τον συγχωρεί ως πραγματικό παιδί του.

Ο Άγιος Νεόφυτος την επιστροφή του ασώτου την διαιρεί σε τρία στάδια: α) την ανάμνηση του πατέρα, β) την απόφαση να επιστρέψει και γ) την εξομολόγηση για να καθαρισθεί από τις αμαρτίες.

Ο Άγιος θεωρεί τον άσωτο ως εκπρόσωπο του κάθε αμαρτωλού ανθρώπου. Οι πονηροί πολίτες είναι αυτοί που ζουν τη ζωή της αμαρτίας και έχουν σχέσεις με τον διάβολο, ενώ ο θείος και πατρικός πλούτος είναι η υιοθεσία την οποία λαμβάνει ο άνθρωπος με το βάπτισμα. Ο πατέρας της παραβολής είδε τον υιό του από μακριά και του έδειξε την αγάπη του ακόμα πριν αυτός καταθέσει τη μετάνοιά του. Προσέχει από μακριά ο πατέρας, τον εντοπίζει και τρέχει προς αυτόν. Έτσι και ο Θεός πατέρας μόλις αισθανθεί και την παραμικρή αλλοίωση και διάθεση του

αμαρτωλού, αμέσως τον βοηθά, τον αγκαλιάζει και τον συγχωρεί. Ο πατέρας δέχεται τη μετάνοια και τον ενδύει με την πρώτη στολή, που είναι η χάρις του θείου βαπτίσματος. Η στολή αυτή είναι η καθαρότητα και η αναγέννηση που λαμβάνει ο χριστιανός, όταν εξέρχεται της κολυμβήθρας. Με τη μετάνοια δέχεται το δακτυλίδι που είναι η υιοθεσία, τα δε υποδήματα είναι η ενίσχυση που παρέχει ο Θεός πατέρας σε αυτούς που μετανοούν, για να βαδίζουν με ασφάλεια τον δρόμο της αρετής.

Ο Άγιος Νεόφυτος εντοπίζει τέσσερα στάδια σ' αυτή τη διαδικασία: α) την ανάσταση, β) την επιστροφή, γ) την εξομολόγηση και δ) την ταπείνωση. Δεν συγκαταβαίνει στην παράκληση του παιδιού του να τον καταστήσει σαν ένα από τους δούλους του, αλλά αντί για δούλο, τον δέχεται ως κληρονόμο. Ο Άγιος διερωτάται ποιός μπορεί να αρνηθεί μία τέτοια φιλανθρωπία και να παραμένει στην αμαρτία, ποιός δεν θα προτιμούσε να συμμετέχει στο δεσποτικό τραπέζι και να τροφοδοτήσει την ψυχή του με ουράνια τροφή. Αυτό καθρεπτίζεται στο πρόσωπο του μετανοημένου ασώτου, ο οποίος δαπάνησε στην αμαρτία τον πλούτο του. Έτσι ο μόσχος ο σιτευτός είναι αυτή η θυσία του μόσχου του άμωμου, δηλαδή του Χριστού, που πρόσφερε θυσία τη ζωή του για τον κάθε αμαρτωλό. Ο αμελής και ράθυμος δεν έχει τίποτα να ωφεληθεί, ενώ αυτός που μετανοεί γίνεται δεκτός στη Βασιλεία του Θεού: «Ο πλούτος της οικονομίας και του ήθους, με τη βιβλική θεολογία, την πατερική σοφία και την εμπειρία των αγίων είναι χαρακτηριστικά στοιχεία στα κείμενα του Αγίου Νεοφύτου».

Όπως οι πόρνες, οι ληστές και οι τελώνες με την ειλικρινή μετάνοια οδηγήθηκαν στη σωτηρία, το ίδιο συμβαίνει και σήμερα τονίζει ο Άγιος: «ποιά λοιπόν ἄρα ἡμῖν ἐναπέμεινε σωτηρίας ὁδός. Τάχα οὐδεμία πλήν εἰλικρινοῦς μετανοίας καί μόνης δι' ἧς ἐσώθησαν πόρνοι καί ἄσωτοι καί λησταί καί τελῶναι δι' ἧς ἐκ βυθοῦ παραπτώσεων εἰς οὐρανούς ἐνελκύσθησαν ἄνθρωποι». Συνεχίζοντας ο Άγιος προτρέπει τους αναγνώστες του να μην χάνουν το θάρρος τους ούτε να απελπίζονται, γιατί δεν είναι καθόλου δύσκολο για τον Θεό να συγχωρέσει και να απαλλάξει τον άνθρωπο από την αμαρτία: «Διό καί οὐχ ὡς μίσθιος κατά τήν αἴτησιν, ἀλλά μᾶλλον ὡς κληρονόμος εἰσδέχεται καί ὡς υἱός διαδράσας γυμνός καί ἐλθών ἐκ χώρας βαρβαρικῆς ἐνδύεται καί ὑποδύεται παρευθύς καί διακοσμεῖται φαιδρῶς ὡς υἱός. Τίς ἄρα ἐλεήσειεν ἄν τόν ἐν τοιαύτῃ καί τηλικαύτῃ θείᾳ φιλανθρωπίᾳ μή προσδραμόντα τῇ μετανοίᾳ, ἀλλ' ἐμμένοντα δεδουλωμένον τῇ ἁμαρτίᾳ καί τῇ ἀνομίᾳ εἰς τήν ἀνομίαν».

Ο Άγιος Νεόφυτος με τη χρήση του όρου «τῷ εὐσπλάγχνῳ πατρί», δίκαια μπορεί να θεωρηθεί ότι αυτός καθιερώνει τη νέα ονομασία της: «Ἡ παραβολή τοῦ σπλαχνικοῦ πατέρα».

(Δημοσιεύθηκε στο περιοδικό “Παράκληση. Περιοδική Ἔκδοση Ἱερᾶς Μητροπόλεως Λεμεσοῦ”, τεῦχος 76)